

راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس دوره متوسطه

حسن نجفی*

حسن ملکی**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس دوره متوسطه انجام شد. روش پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی با رویکرد کاربردی بوده است. به کمک فرمول کوکران ۳۶۴ نفر از دبیران دوره‌های اول و دوم متوسطه در نواحی چهارگانه شهر قم (۹۵-۱۳۹۴) با روش تصادفی انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته روا و پایا بود و نتایج پژوهش با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی تحلیل شد. نتایج پژوهش نشان داد که: ۱. از نظر دبیران راهکارهای چهارگانه مؤثر بر سبک زندگی اسلامی در مدارس، به ترتیب عبارت بودند از: راهکارهای آموزشی (با میانگین ۴/۱۷)، راهکارهای فرهنگی (با میانگین ۳/۵۶)، راهکارهای هنری (با میانگین ۲/۶۲) و راهکارهای پژوهشی (با میانگین ۲/۰۸)؛ ۲. به جز راهکارهای آموزشی و پژوهشی در عامل جنسیت بین نظرات پاسخگویان از لحاظ سایر عوامل جمعیت‌شناختی (سابقه، رشته تحصیلی، سطح تحصیلات) تفاوت معناداری در سطح $p < 0/01$ وجود ندارد.

واژه‌های کلیدی: سبک زندگی اسلامی، راهکارهای نهادینه‌سازی، دبیران شهر قم، آموزش و پرورش

مقدمه

یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین اهداف و اولویت‌های نظام‌های آموزشی در کشورهای مختلف جهان، به‌ویژه آن دسته از کشورهایی که با رویکرد دینی، دغدغه اتصاف و آراستگی دانش‌آموزان را به صفات و فضایل اخلاقی، معنوی و ارزشی دارند، تلاش در جهت فراهم کردن زمینه‌های لازم برای آموزش نحوه زندگی مطلوب و سعادت‌مندانانه یادگیرندگان خود است؛ در واقع، این تصور و برداشت اساسی وجود دارد که از راه اجرای برنامه‌های مرتبط با آداب زندگی، اهداف و سیاست‌های نظام آموزشی در حوزه‌های اخلاقی، معنوی و مذهبی امکان‌پذیر و عملی می‌شود. بر این اساس، می‌توان گفت در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران به سبب ویژگی‌های اسلامی آن، حرکت در مسیر زیست‌دیندارانه از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (امینی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۸). در واقع، باید بر این نکته صحه گذاشت که در دوران فعلی و در کشور ما، نظام تعلیم و تربیت به اعتبار تعلق به جامعه‌ای با باورها (جهان‌بینی)، ارزش‌ها (ایدئولوژی) و نظام ترجیحات رفتاری خاص نقش مهم و کارآمدی را در ترویج سبک زندگی اسلامی^۱ (چه به صورت برنامه آشکار^۲ و چه به صورت برنامه ضمنی^۳) بر عهده گرفته است (فقیهی و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۶). با وجود این، پدیده جهانی شدن^۴ و آثار و تبعات مختلف آن و نیز ورود و شیوع انواع ناهنجاری‌ها و بحران‌های اخلاقی، رفتاری، اجتماعی و فرهنگی در جوامع بشری امروزی که به عنوان نتایج و دستاوردهای منفی و ناخوشایند پیشرفت‌های مادی و صنعتی قرن ۲۱ تلقی می‌شود، ضرورت توجه سازمان‌یافته و نهادینه نسبت به ترویج دین‌مداری در زندگی افراد را دوچندان کرده است (مشکانی سبزواری و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۶۶).

با توجه به مطالب مذکور می‌توان گفت که فهم سبک زندگی اسلامی، به عنوان یکی از مهم‌ترین قلمروهای تربیتی، نقش اصلی را در روند تحقق شکوفایی و کمال دانش‌آموزان ایفا می‌کند و اصولاً تربیت مطلوب محسوب می‌شود تا از این راه متربی خود را ربوبی سازد (رجبی‌نیا، ۱۳۹۱، ص ۴۱). به بیان دیگر، سبک زندگی اسلامی که مبانی نظری آن در قرآن کریم و نمود عملی آن، تنها در وجود مقدس پیامبر اعظم (ص) و اهل بیت (ع) تبلور یافته است، در معنای وسیع و گسترده خود صرفاً محدود به مسائل

1. Islamic Life Style
2. Explicit Curriculum
3. Implicit Curriculum
4. Globalization

اعتقادی، معنوی و یا اخلاقی نمی‌شود، بلکه رفتار و اندیشه آدمی را در سایر ابعاد فرهنگی، سیاسی، اعتقادی، اجتماعی، عاطفی و هیجانی دربرمی‌گیرد و در یک کلمه شخصیت انسان را پوشش می‌دهد (فاضل قانع، ۱۳۹۳، ص ۹). از این دیدگاه، هدف از سبک زندگی اسلامی پرورش انسان‌هایی است که ضمن اعتقاد و باور قلبی به اصول اعتقادی اسلام، مطابق با موازین و دستورات آن، چه در عرصه فردی و چه در عرصه اجتماعی عمل کنند (مصباح، ۱۳۹۲، ص ۶؛ شریفی، ۱۳۹۱، ص ۲۸؛ مهدوی کئی، ۱۳۹۰، ص ۷۸-۴۶). با توجه به چنین دیدگاهی است که در حوزه تربیت اسلامی، پرورش مؤمنانه دانش‌آموزان به عنوان یکی از جهت‌گیری‌ها و اولویت‌های مهم نظام آموزش و پرورش مطرح می‌شود.

مطالعه برخی پژوهش‌های داخلی در راستای موضوع پژوهش شامل شریفی (۱۳۹۴)، «روش‌های اهل‌بیت (ع) در نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی»؛ سبجانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۴)، «تحلیل محتوای کتاب‌های دین و زندگی دوره متوسطه از لحاظ میزان توجه به مباحث سبک زندگی اسلامی مبتنی بر سوره مبارکه حجرات»؛ موحدی (۱۳۹۳)، «وظایف سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی در ترویج سبک زندگی اسلامی»؛ نجفی (۱۳۹۳)، «تحلیل محتوای مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در کتاب‌های درسی عمومی دانشگاهی به منظور ارائه پیشنهادها کاربردی»؛ صباحی‌زاده و همکاران (۱۳۹۲)، «بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در برنامه درسی کتب جدیدالتألیف پایه ششم دوره دبستان»؛ قربانی و همکاران (۱۳۹۲)، «بررسی مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در اندیشه و بیانات مقام معظم رهبری»؛ نجفی و همکاران (۱۳۹۲)، «راهکارهای کاربردی‌سازی سبک زندگی اسلامی در نهاد خانواده، برگرفته از احادیث»؛ کاویانی (۱۳۹۲)، «سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن»؛ فیضی (۱۳۹۲)، «درآمدی بر سبک زندگی اسلامی»؛ خطیبی و ساجدی (۱۳۹۲)، «مروری بر شاخص‌های سبک زندگی اسلامی»؛ اسدیان (۱۳۹۰)، «بنیادها و راهکارهای اسلامی کردن برنامه درسی»؛ کلبعلی (۱۳۸۴)، «محتوای کتاب‌های تعلیمات دینی، اجتماعی و ادبیات فارسی در رابطه با آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی و ایرانی»؛ روزنانی (۱۳۸۱)، «اسلامی کردن برنامه آموزشی و تحصیلی» و از سوی دیگر، مطالعه پژوهش‌های صورت گرفته خارجی مانند هایلر و هایلر^۱ (۲۰۱۴)، سازمان بهداشت

1. Hylar, E. & Hylar, L.

جهانی^۱ (۲۰۰۹)، تنیا^۲ (۲۰۰۸)، مؤسسه SAIC^۳ (۲۰۰۷)، داردن^۴؛ گونتر^۵ (۲۰۰۷)، بات میکر^۶ (۲۰۰۷)، گلن^۷ (۲۰۰۶)، شوارتز^۸ (۲۰۰۵)، جانسون^۹ و همکاران (۲۰۰۵)، هانت^{۱۰} (۲۰۰۵)، یونیسف^{۱۱} (۲۰۰۳)، میدگلی^{۱۲}؛ اندرمان^{۱۳} (۲۰۰۳) بیانگر آن است که بیشتر این پژوهش‌ها به بررسی سبک زندگی پرداخته‌اند و تاکنون پژوهشی جامع در ارتباط با بررسی راهکارهای مؤثر بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس صورت پذیرفته است.

مجموعه مطالب و مستندات فوق، نشان‌دهنده جایگاه و اهمیت آموزش سبک زندگی اسلامی در تربیت رسمی است، بدیهی است که متناسب با این جایگاه، نظام آموزش عمومی کشور باید تلاش و فعالیت‌های منظم و سازمان‌یافته خود را در راستای آموزش و درونی ساختن اهداف، مبادی، اصول و مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در دانش‌آموزان طراحی و اجرا کند. در این راستا، پژوهش حاضر در پی آن است که با توجه به مبانی نظری و سوابق پژوهشی به «شناسایی راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس دوره متوسطه» پردازد.

روش پژوهش

با توجه به ماهیت و اهداف پژوهش روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی-پیمایشی است و تلاش دارد تا نظرات دبیران دوره‌های اول و دوم متوسطه شهر قم را در مورد راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی تشریح و توصیف کند؛ پس از نوع توصیفی است. همچنین، به دلیل اینکه به بررسی نظرات دبیران می‌پردازد، از نوع پژوهش‌های پیمایشی است. رویکرد پژوهش نیز کاربردی می‌باشد.

-
1. World Health Organization
 2. Tania, L.
 3. Science Applications International Corporation
 4. Darden, C. A.
 5. Gunter
 6. Batmaker, A. M.
 7. Glenn, W.
 8. Schwartz, S.
 9. Jonson
 10. Hunt, S.
 11. UNICEF
 12. Midgley, C.
 13. Anderman, E. L.

جامعه و نمونه آماری پژوهش

جامعه آماری، شامل همه دبیران دوره‌های متوسطه اول و دوم شهر قم (دوره اول شامل پایه‌های هفتم، هشتم و نهم و دوره دوم شامل پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم می‌باشند)، در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ بود که بالغ بر ۶۳۸۴ نفر بوده است. نمونه آماری این پژوهش با استفاده از فرمول $n = \left(\frac{Z \frac{\alpha}{2} \times \sigma}{\epsilon} \right)^2$ محاسبه و ۳۶۶۴ نفر برآورد شد که در این فرمول n برآورد نمونه، α سطح خطا که برابر ۵ درصد در نظر گرفته می‌شود، Z مقدار احتمال نرمال استاندارد که با توجه به سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر با ۱/۹۶، σ پیش برآورد انحراف معیار و برابر ۰/۶۶۷ و ϵ دقت احتمالی مطلوب و برابر ۰/۱ بوده است. روش نمونه‌گیری، طبقه‌ای متناسب با حجم می‌باشد. بر این اساس برحسب درصدهای جامعه دبیران دوره متوسطه شهر قم، تعداد نمونه هر طبقه، مشخص و سپس به شیوه تصادفی، تعداد نمونه مذکور از واحدهای آموزشی دوره متوسطه انتخاب شده است.

جدول ۱. جامعه و نمونه آماری پژوهش

نواحی	جامعه آماری			نمونه آماری		
	زن	مرد	جمع	زن	مرد	جمع
ناحیه ۱	۷۱۵	۶۴۵	۱۳۶۰	۴۱	۳۷	۷۸
ناحیه ۲	۸۹۳	۹۳۲	۱۸۲۵	۵۱	۵۳	۱۰۴
ناحیه ۳	۸۴۱	۸۳۴	۱۶۷۵	۴۸	۴۸	۹۶
ناحیه ۴	۸۲۶	۶۹۸	۱۵۲۴	۴۷	۳۹	۸۶
جمع	۳۲۷۵	۳۱۰۹	۶۳۸۴	۱۸۷	۱۷۷	۳۶۶۴

ابزار اندازه‌گیری

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق‌ساخته است. در راستای شناسایی راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس دوره متوسطه و برای گردآوری داده‌های مورد نیاز، پرسشنامه محقق‌ساخته براساس مطالعه و بررسی مبانی نظری و سوابق پژوهشی طراحی شده است. پرسشنامه مذکور شامل چهار حوزه (آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و هنری) و ۳۲ گویه می‌باشد.

برای حصول اطمینان از روایی^۱، از روش روایی صوری، محتوایی و نظر متخصصان استفاده شد. بدین ترتیب که حوزه‌های تعیین شده (آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و هنری) در اختیار گروهی از صاحب‌نظران در عرصه علوم تربیتی و سبک زندگی اسلامی گذارده که مورد تغییر و اصلاح قرار گرفت و پس از اعمال نظر آنها پرسشنامه نهایی تهیه شد. پایایی^۲ پرسشنامه در دو مرحله بررسی شد؛ در مرحله اول، پس از اجرای مقدماتی^۳، به شیوه آماری آلفای کرونباخ ۰/۸۹ تعیین شد که نشان‌دهنده پایایی مناسب ابزار است، سپس بعد از اجرای نهایی پرسشنامه دوباره به روش آماری آلفای کرونباخ ۰/۹۲ تعیین شد که نشان‌دهنده پایایی مناسب ابزار است.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای پاسخگویی به سؤال‌های پژوهش از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در سطح توصیفی، پس از ارائه فراوانی پاسخ‌های حاصله با بهره‌گیری از ارزش‌های عددی اعطا شده به فراوانی‌ها، میانگین پاسخ‌های حاصل محاسبه و از آماره‌های توصیفی مناسب مثل فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار برای توصیف نتایج استفاده شد و در سطح استنباطی، ابتدا نرمال بودن توزیع نمرات از راه آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف^۴ بررسی و با توجه به توزیع نرمال نمرات از آزمون‌های آماری پارامتریک مناسب همچون طی تک‌نمونه‌ای، تی مستقل، آزمون فریدمن، آزمون تحلیل واریانس در محیط نرم‌افزار Spss نسخه بیست استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت، نتایج بررسی سؤال‌های پژوهش به تفکیک در شش قسمت تشریح شده است.

1. Validity
2. Reliability
3. Pilot Study
4. Kolmogorov- Smirnov

نتایج سؤال اول پژوهش

سؤال اول: از نظر دبیران دوره متوسطه، راهکارهای آموزشی نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به چه میزان مؤثرند؟

برای دستیابی به پاسخ این سؤال، نه گویه در پرسشنامه قرارگرفت که در ادامه ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی بررسی شد.

نتایج توصیفی: در اینجا به کمک یک جدول، جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های این سؤال بررسی می‌شود.

جدول ۲. جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های سؤال اول پژوهش

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه مطرح شده	
۴/۵۲	۲۴۰	۸۸	۲۴	۸	۴	فراوانی	۱. طرح مفاهیم، مصادیق، تصاویر و مؤلفه‌های مربوط به سبک زندگی اسلامی در کتاب‌های درسی
	۶۵/۹	۲۴/۲	۶/۶	۲/۲	۱/۱	درصد	
۴/۳۰	۲۰۷	۹۹	۳۰	۱۵	۱۳	فراوانی	۲. یاد نمودن از افراد مشهور و مقید به سبک زندگی اسلامی درحین تدریس متناسب با محتوای درسی کلاس
	۵۶/۹	۲۷/۲	۸/۲	۴/۱	۳/۶	درصد	
۴/۲۵	۱۹۱	۱۰۲	۴۹	۱۵	۷	فراوانی	۳. ملاحظه فعالیت‌های عملی مرتبط با سبک زندگی اسلامی و ارائه آن در کلاس طی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
	۵۲/۵	۲۸	۱۳/۵	۴/۱	۱/۹	درصد	
۴/۱۲	۱۷۷	۹۴	۶۳	۲۱	۹	فراوانی	۴. انتقال تجربه‌ها و خاطرات دانش‌آموزان از مباحث مرتبط با سبک زندگی اسلامی به‌عنوان الگو برای سایر دانش‌آموزان
	۴۸/۶	۲۵/۸	۱۷/۳	۵/۸	۲/۵	درصد	
۳/۹۵	۱۶۵	۷۸	۷۵	۳۱	۱۵	فراوانی	۵. آشناسازی دانش‌آموزان با سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع سبک زندگی اسلامی
	۴۵/۳	۲۱/۴	۲۰/۶	۸/۵	۴/۱	درصد	
۴/۲۰	۲۰۳	۷۲	۶۲	۱۳	۱۴	فراوانی	۶. افزایش توانایی علمی دبیران برای پاسخگویی به سؤال‌های دانش‌آموزان درباره سبک زندگی اسلامی
	۵۵/۸	۱۹/۸	۱۷	۳/۶	۳/۸	درصد	
۴/۰۷	۱۹۱	۵۳	۸۷	۲۱	۱۲	فراوانی	۷. تأکید مدارس بر پرورش تفکر تحلیلی دانش‌آموزان برای درک و پذیرش سبک زندگی اسلامی
	۵۲/۵	۱۴/۶	۲۳/۹	۵/۸	۳/۳	درصد	
۳/۸۶	۱۰۱	۱۶۵	۵۶	۳۱	۱۱	فراوانی	۸. راهنمایی و هدایت دانش‌آموزان برای انتخاب دوستان پایبند به سبک زندگی اسلامی
	۲۷/۷	۴۵/۳	۱۵/۴	۸/۵	۳	درصد	
۴/۲۶	۱۹۹	۱۰۵	۲۹	۱۶	۱۵	فراوانی	۹. نقش الگویی دبیران و کادر اجرایی مدرسه و تطابق گفتار و کردار آنها با سبک زندگی اسلامی
	۵۴/۷	۲۸/۸	۸	۴/۴	۴/۱	درصد	
۴/۱۷	۱۸۶	۹۵	۵۳	۱۹	۱۱	میانگین فراوانی	مجموع
	۵۱/۱	۲۶/۱	۱۴/۶	۵/۲	۳	درصد	

بر اساس جدول ۲، بیشترین میانگین (۴/۵۲) مربوط به گویه یک (طرح مفاهیم، مصادیق، تصاویر و مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در کتاب‌های درسی) و کمترین میانگین (۳/۸۶) مربوط به گویه هشت (راهنمایی و هدایت دانش‌آموزان برای انتخاب دوستان پایبند به سبک زندگی اسلامی) است. ۸/۲ درصد از پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای آموزشی به میزان کم و خیلی کم مؤثرند. ۱۴/۶ درصد از پاسخگویان معتقدند که راهکارهای آموزشی به میزان متوسط مؤثرند. ۷۷/۲ درصد از پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای آموزشی به میزان زیاد و خیلی زیاد مؤثرند.

میانگین وزنی ۴/۱۷ از ۵ نشان می‌دهد، پاسخگویان معتقدند که راهکارهای آموزشی نهاده‌سازی سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان زیاد مؤثرند.

نتایج استنباطی: نظر به اینکه نرمال بودن توزیع نمرات به کمک آزمون کالموگرف - اسمیرنف تأیید شد، از آزمون‌های پارامتریک و در اینجا از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده می‌کنیم.

جدول ۳. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای، مقایسه میانگین با میانگین فرضی (m=۳)

میانگین فرضی	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳	۴/۱۷	۰/۳۴۴	۶۴/۸۶۱	۳۶۳	<۰/۰۰۰۵

نتایج جدول نشان می‌دهد که بر اساس تحلیل استنباطی، مقدار سطح معناداری برابر ۰/۰۰۰۵ است و چون این مقدار کوچک‌تر از ۰/۰۱ است؛ از این‌رو، تفاوت مشاهده شده از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. به عبارت دیگر، پاسخگویان معتقدند که راهکارهای آموزشی نهاده‌سازی سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان بیشتر از متوسط (زیاد) مؤثرند.

نتایج سؤال دوم پژوهش

سؤال دوم: از نظر دبیران دوره متوسطه راهکارهای پژوهشی نهاده‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به چه میزان مؤثرند؟

برای دستیابی به پاسخ این سؤال، هفت گویه در پرسشنامه قرار گرفت که در ادامه ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی بررسی شد.

نتایج توصیفی: در اینجا به کمک یک جدول، جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های این سؤال بررسی می‌شود.

جدول ۴. جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های سؤال دوم پژوهش

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه مطرح شده	
۱/۸۷	۴	۶	۹۸	۸۶	۱۷۰	فراوانی	۱۰. برگزاری مسابقات علمی- پژوهشی در قالب فراخوان آثار در ابعاد مختلف سبک زندگی اسلامی
	۱/۱	۱/۶	۲۶/۹	۲۳/۶	۴۶/۷	درصد	
۲/۲۰	۱۹	۱۴	۷۶	۱۶۷	۸۸	فراوانی	۱۱. فراهم‌سازی امکان تهیه و توزیع نشریه با محوریت سبک زندگی اسلامی توسط دانش آموزان مدرسه
	۵/۲	۳/۸	۲۰/۹	۴۵/۹	۲۴/۲	درصد	
۲/۱۱	۱۰	۱۲	۱۱۱	۱۰۵	۱۲۶	فراوانی	۱۲. تشکیل جلسات پرسش و پاسخ جهت زمینه‌سازی پژوهش در حوزه عوامل و موانع گرایش به سبک زندگی اسلامی
	۲/۷	۳/۳	۳۰/۵	۲۸/۸	۳۴/۶	درصد	
۲/۲۷	۱۳	۲۰	۱۲۴	۱۰۴	۱۰۳	فراوانی	۱۳. غنی‌سازی منابع سبک زندگی اسلامی در کتابخانه مدارس به‌منظور تسهیل پژوهش دانش‌آموزی
	۳/۶	۵/۵	۳۴/۱	۲۸/۶	۲۸/۳	درصد	
۲/۳۰	۱۷	۱۵	۱۲۸	۱۰۴	۱۰۰	فراوانی	۱۴. گروه‌بندی دانش‌آموزان توسط دبیران و واگذاری پروژه‌های تحقیقاتی کلاسی در زمینه سبک زندگی اسلامی به آنها
	۴/۷	۴/۱	۳۵/۲	۲۸/۶	۲۷/۵	درصد	
۱/۹۴	۱۵	۱۱	۷۵	۱۰۰	۱۶۳	فراوانی	۱۵. بازدید از کتابخانه‌های تخصصی سبک زندگی اسلامی باهدف ترغیب دانش‌آموزان به پژوهش در این حوزه
	۴/۱	۳	۲۰/۶	۲۷/۵	۴۴/۸	درصد	
۱/۸۴	۱۷	۱۵	۴۹	۹۵	۱۸۸	فراوانی	۱۶. ارتباط مدارس با پژوهشگران حوزه سبک زندگی اسلامی جهت راهنمایی و هدایت تحقیقات دانش‌آموزی در این زمینه
	۴/۷	۴/۱	۱۳/۵	۲۶/۱	۵۱/۶	درصد	
۲/۰۸	۱۴	۱۳	۹۴	۱۰۹	۱۳۴	میانگین فراوانی	مجموع
	۳/۸	۳/۶	۲۵/۸	۲۹/۹	۳۶/۸	درصد	

طبق جدول ۴ بیشترین میانگین (۲/۳۰) مربوط به گویه چهارده (گروه‌بندی دانش‌آموزان توسط دبیران و واگذاری پروژه‌های تحقیقاتی کلاسی در زمینه سبک زندگی اسلامی به آنها) و کمترین میانگین (۱/۸۴) مربوط به گویه شانزده (ارتباط مدارس با پژوهشگران حوزه سبک زندگی اسلامی جهت راهنمایی و هدایت تحقیقات دانش‌آموزی در این زمینه) است. ۶۶/۷ درصد از پاسخگویان معتقدند که راهکارهای پژوهشی به میزان کم و خیلی کم مؤثرند. ۲۵/۸ درصد از پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای پژوهشی به میزان متوسط مؤثرند. ۷/۴ درصد از پاسخگویان معتقدند که راهکارهای پژوهشی به میزان زیاد و خیلی زیاد مؤثرند.

میانگین وزنی ۲/۰۸ از ۵ نشان می‌دهد، پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای پژوهشی نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان کم مؤثرند.

نتایج استنباطی: نظر به اینکه نرمال بودن توزیع نمرات به کمک آزمون کالموگرف-اسمیرنف تأیید شد، از آزمون‌های پارامتریک و در اینجا از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده می‌کنیم.

جدول ۵. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای، مقایسه میانگین با میانگین فرضی (m=۳)

میانگین فرضی	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳	۲/۰۸	۰/۴۵۷	-۳۸/۶۰۱	۳۶۳	<۰/۰۰۰۵

نتایج جدول نشان می‌دهد که براساس تحلیل استنباطی مقدار سطح معناداری برابر $0/0005 <$ است و چون این مقدار کوچک‌تر از $0/01$ است، پس تفاوت مشاهده شده از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. به عبارت بهتر، پاسخگویان معتقدند که راهکارهای پژوهشی نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان کمتر از متوسط (کم) مؤثرند.

نتایج سؤال سوم پژوهش

سؤال سوم: از نظر دبیران دوره متوسطه راهکارهای فرهنگی نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به چه میزان مؤثرند؟

برای دستیابی به پاسخ این سؤال، نه گویه در پرسشنامه قرار گرفت که در ادامه ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی بررسی شد.

نتایج توصیفی: در اینجا به کمک یک جدول، جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های این سؤال بررسی می‌شود.

جدول ۶. جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های سؤال دوم پژوهش

میانگین	گویه مطرح شده				خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد					
۳/۹۱	فرآوانی	۶	۲۵	۸۰	۱۳۶	۱۱۷	۱۷. نامگذاری کلاس، نمازخانه، آزمایشگاه و کارگاه‌های مدارس به نام اسوه‌های سبک زندگی اسلامی		
	درصد	۱/۶	۶/۹	۲۲	۳۷/۴	۳۲/۱			
۳/۴۹	فرآوانی	۳۲	۵۱	۸۶	۹۷	۹۸	۱۸. تجلیل و تکریم از دبیران و دانش‌آموزان ترویج‌دهنده سبک زندگی اسلامی به‌عنوان الگو و نمونه		
	درصد	۸/۸	۱۴	۲۳/۶	۲۶/۶	۲۶/۹			
۳/۷۸	فرآوانی	۲۱	۱۸	۸۵	۱۳۷	۱۰۳	۱۹. برگزاری مسابقات ورزشی همراه با برنامه‌های نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی		
	درصد	۵/۸	۴/۹	۲۳/۴	۳۷/۶	۲۸/۳			
۳/۹۰	فرآوانی	۵	۳۷	۸۱	۱۰۸	۱۳۳	۲۰. اجرای طرح فرهنگی یک هفته یک شهید در راستای معرفی شهدا به دانش‌آموزان		
	درصد	۱/۴	۱۰/۲	۲۲/۳	۲۹/۷	۳۶/۵			
۳/۵۲	فرآوانی	۲۹	۳۹	۹۶	۱۱۲	۸۸	۲۱. نواختن زنگ سبک زندگی اسلامی در مدارس توسط افراد مختلف در مناسبت‌های ویژه		
	درصد	۸	۱۰/۷	۲۶/۴	۳۰/۸	۲۴/۲			
۳/۶۳	فرآوانی	۳۹	۳۶	۷۹	۷۶	۱۳۴	۲۲. برگزاری مستمر زیارت مزار شهدا و اردوهای راهیان نور با برنامه‌ریزی مدون و جامع		
	درصد	۱۰/۷	۹/۹	۲۱/۷	۲۰/۹	۳۶/۸			
۳/۵۱	فرآوانی	۳۰	۵۰	۸۸	۹۵	۱۰۱	۲۳. برگزاری یادواره‌ها و جشنواره‌های فرهنگی مرتبط با سبک زندگی اسلامی		
	درصد	۸/۲	۱۳/۷	۲۴/۲	۲۶/۱	۲۷/۷			
۳/۳۶	فرآوانی	۲۴	۷۴	۹۱	۹۷	۷۸	۲۴. دیدار با مراجع و علمای دینی به‌عنوان نمادهای ملموس سبک زندگی اسلامی		
	درصد	۶/۶	۲۰/۳	۲۵	۲۶/۶	۲۱/۴			
۳/۷۳	فرآوانی	۱۴	۲۸	۱۰۲	۱۱۷	۱۰۳	۲۵. برپایی مراسم (جشن تکلیف، جشن فارغ‌التحصیلی و ...) در مکان‌های معنوی		
	درصد	۳/۸	۷/۷	۲۸	۳۲/۱	۲۸/۳			
۳/۶۵	میانگین فرآوانی	۲۲	۴۰	۸۸	۱۰۸	۱۰۶	مجموع		
	درصد	۶	۱۱	۲۴/۲	۲۹/۷	۲۹/۱			

طبق جدول ۶ بیشترین میانگین (۳/۹۱) مربوط به گویه هفده (نامگذاری کلاس، نمازخانه، آزمایشگاه و کارگاه‌های مدارس به نام اسوه‌های سبک زندگی اسلامی) و کمترین میانگین (۳/۳۶) مربوط به گویه ۲۴ (دیدار با مراجع و علمای دینی به‌عنوان نمادهای ملموس سبک زندگی اسلامی) می‌باشد. هفده درصد از پاسخگویان معتقدند که راهکارهای فرهنگی به میزان کم و خیلی کم مؤثرند. ۲۴/۲ درصد از پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای فرهنگی به میزان متوسط مؤثرند. ۵۸/۸ درصد از پاسخگویان

معتقدند که راهکارهای فرهنگی به میزان زیاد و خیلی زیاد مؤثرند. میانگین وزنی ۳/۶۵ از ۵ نشان می‌دهد، پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای فرهنگی نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان زیاد مؤثرند. **نتایج استنباطی:** نظر به اینکه نرمال بودن توزیع نمرات به کمک آزمون کالموگرف-اسمیرنف تأیید شد، از آزمون‌های پارامتریک و در اینجا از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده می‌کنیم.

جدول ۷. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای، مقایسه میانگین با میانگین فرضی (m=۳)

سطح معناداری	درجه آزادی	t	انحراف معیار	میانگین	میانگین فرضی
<۰/۰۰۰۵	۳۶۳	۳۱/۹۹۲	۰/۳۸۷	۳/۶۵	۳

نتایج جدول نشان می‌دهد که براساس تحلیل استنباطی مقدار سطح معناداری برابر $<۰/۰۰۰۵$ است و چون این مقدار کوچک‌تر از $۰/۰۱$ است، پس تفاوت مشاهده شده از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. به عبارت بهتر، پاسخگویان معتقدند که راهکارهای فرهنگی نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان بیشتر از متوسط (زیاد) مؤثرند.

نتایج سؤال چهارم پژوهش

سؤال چهارم: از نظر دبیران دوره متوسطه راهکارهای هنری نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به چه میزان مؤثرند؟
برای دستیابی به پاسخ این سؤال، هفت گویه در پرسشنامه قرار گرفت که در ادامه ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی بررسی شد.
نتایج توصیفی: در اینجا به کمک یک جدول، جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های این سؤال بررسی می‌شود.

جدول ۸. جمع‌بندی ارزیابی پاسخگویان نسبت به گویه‌های سؤال چهارم پژوهش

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه مطرح شده
۲/۸۴	۳۴	۷۱	۱۲۴	۷۲	۶۳	۲۶. فضاسازی هنرمندانه محیط مدارس با آیات، روایات، تصاویر و کلام بزرگان پیرامون سبک زندگی اسلامی
	۹/۳	۱۹/۵	۳۴/۱	۱۹/۸	۱۷/۳	درصد
۲/۶۲	۲۷	۶۳	۹۹	۹۳	۸۲	۲۷. تشکیل گروه سرود و نمایش دانش‌آموزی با محوریت سبک زندگی اسلامی و اجرای آن در مدرسه
	۷/۴	۱۷/۳	۲۷/۲	۲۵/۵	۲۲/۵	درصد
۲/۶۴	۲۱	۶۹	۱۱۴	۷۸	۸۲	۲۸. برگزاری مسابقات هنری و ترغیب دانش‌آموزان به خلق آثار هنری مرتبط با سبک زندگی اسلامی
	۵/۸	۱۹	۳۱/۳	۲۱/۴	۲۲/۵	درصد
۲/۶۰	۴۸	۲۶	۱۱۴	۸۶	۹۰	۲۹. بهره‌گیری از رسانه‌های صوتی و تصویری (فیلم، مستند، موسیقی و...) با مضامین سبک زندگی اسلامی در مدارس
	۱۳/۲	۷/۱	۳۱/۳	۲۳/۶	۲۴/۷	درصد
۲/۶۵	۳۰	۵۶	۱۰۹	۹۶	۷۳	۳۰. بازدید از نمایشگاه‌های هنری سبک زندگی اسلامی با هدف افزایش ذوق هنری دانش‌آموزان در این حوزه
	۸/۲	۱۵/۴	۲۹/۹	۲۶/۴	۲۰/۱	درصد
۲/۴۳	۲۲	۳۳	۱۲۴	۸۶	۹۹	۳۱. دعوت از هنرمندان عرصه سبک زندگی اسلامی و به نمایش گذاشتن آثار هنری آنها در مدرسه
	۶	۹/۱	۳۴/۱	۲۳/۶	۲۷/۲	درصد
۲/۵۸	۲۴	۵۵	۱۰۸	۹۷	۸۰	۳۲. تلاش مدارس بر انتقال هنرمندانه و آمیخته با ذوق زندگی، بیانات و وصایای بزرگان سبک زندگی اسلامی به دانش‌آموزان
	۶/۶	۱۵/۱	۲۹/۷	۲۶/۶	۲۲	درصد
۲/۶۲	۳۰	۵۳	۱۱۳	۸۷	۸۱	میانگین فراوانی
	۸/۲	۱۴/۶	۳۱	۲۳/۹	۲۲/۳	درصد

طبق جدول ۸ بیشترین میانگین (۲/۸۴) مربوط به گویه ۲۶ (فضاسازی هنرمندانه محیط مدارس با آیات، روایات، تصاویر و کلام بزرگان پیرامون سبک زندگی اسلامی) و کمترین میانگین (۲/۴۳) مربوط به گویه ۳۱ (دعوت از هنرمندان عرصه سبک زندگی اسلامی و به نمایش گذاشتن آثار هنری آنها در مدرسه) است. ۶۷/۲ درصد از پاسخگویان معتقدند که راهکارهای هنری به میزان کم و خیلی کم مؤثرند. ۳۱ درصد از پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای هنری به میزان متوسط مؤثرند. ۲۲/۸ درصد از پاسخگویان معتقدند که راهکارهای هنری به میزان زیاد و خیلی زیاد مؤثرند.

میانگین وزنی ۲/۶۲ از ۵ نشان می‌دهد، پاسخگویان بر این باورند که راهکارهای هنری نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان متوسط مؤثرند.

تحلیل استنباطی: نظر به اینکه نرمال بودن توزیع نمرات به کمک آزمون

کالموگرف- اسمیرنف تأیید شد؛ از این‌رو، از آزمون‌های پارامتریک و در اینجا از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده می‌شود.

جدول ۹. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای، مقایسه میانگین با میانگین فرضی ($m = 3$)

میانگین فرضی	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳	۲/۶۲	۰/۴۴۹	-۱۶/۰۴۰	۳۶۳	<۰/۰۰۰۵

نتایج جدول نشان می‌دهد که براساس تحلیل استنباطی مقدار سطح معناداری برابر $0/0005$ است و چون این مقدار کوچک‌تر از $0/01$ است؛ از این‌رو، تفاوت مشاهده شده از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. به عبارت بهتر، پاسخگویان معتقدند که راهکارهای هنری نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان کمتر از متوسط مؤثرند.

نتایج سؤال پنجم پژوهش

سؤال پنجم: رتبه‌بندی میزان تأثیر هر یک از راهکارهای فوق بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس براساس نظرات دبیران دوره متوسطه چگونه است؟

برای بررسی این سؤال از آزمون فریدمن استفاده شد که ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی می‌آید.

جدول ۱۰. راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس دوره متوسطه

رتبه	میانگین رتبه	میانگین وزنی	راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی
۱	۳/۸۴	۴/۱۷	راهکارهای آموزشی
۲	۳/۰۷	۳/۶۵	راهکارهای فرهنگی
۳	۱/۸۷	۲/۶۲	راهکارهای هنری
۴	۱/۲۳	۲/۰۸	راهکارهای پژوهشی

نتایج جدول فوق میانگین رتبه‌های هر راهکار را نشان می‌دهد. هر چقدر میانگین رتبه‌ها بزرگ‌تر باشد، آن راهکار بیشتر مؤثر است و بنابراین، راهکار آموزشی دارای بالاترین رتبه (تأثیر) و راهکار پژوهشی دارای کمترین رتبه (تأثیر) است.

نتایج استنباطی: در این قسمت به کمک آزمون فریدمن مشخص می‌کنیم که «آیا بین رتبه‌های راهکارهای مؤثر بر نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر؟»

جدول ۱۱. خلاصه اطلاعات آزمون فریدمن

سؤال	تعداد	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری
راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی	۳۶۴	۳	۹۱۵/۲۲۰	<۰/۰۰۰۵

نتایج جدول نشان می‌دهد که براساس تحلیل استنباطی، مقدار سطح معناداری برابر $<0/0005$ است و چون این مقدار کمتر از $0/01$ است؛ از این رو، تفاوت مشاهده شده بین میانگین رتبه‌های وزنی راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. به عبارت بهتر، بین رتبه‌های راهکارهای مختلف تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین رتبه‌ها یکسان نیست، بلکه به ترتیب آمده در جدول قبلی است.

نتایج سؤال ششم پژوهش

سؤال ششم: آیا بین نظرات دبیران دوره متوسطه در خصوص میزان تأثیر هر یک از راهکارهای فوق بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس برحسب متغیرهای جنس، سابقه، رشته تحصیلی، سطح تحصیلات و ناحیه آموزشی تفاوت معناداری وجود دارد؟

با توجه به ماهیت این سؤال، تنها به ارائه مطالب مربوط به استنباط و تعمیم پرداخته می‌شود. به‌منظور تحلیل استنباطی داده‌های پژوهش ابتدا با استفاده از آزمون کالموگروف-اسمیرنف نرمال بودن توزیع نمرات حاصله تأیید شد. هرچند با توجه به تعداد جامعه آماری (بیشتر از صد نفر) نرمال بودن توزیع نمرات محتمل بود. با توجه به ماهیت سؤال برای متغیر دو ارزشی جنسیت از آزمون تی مستقل و برای متغیرهای چند ارزشی سابقه، رشته تحصیلی و سطح تحصیلات از آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شد.

۱. جنسیت

جدول زیر نتایج دو آزمون را نشان می‌دهد. در یک قسمت تساوی واریانس‌ها به کمک آزمون لوین و در قسمت دوم جدول تساوی میانگین‌ها یا آزمون تی ارائه می‌شود.

جدول ۱۲. نتایج آزمون t مستقل برای متغیر جنس

آزمون t (تساوی میانگین‌ها)			آزمون لوین (تساوی واریانس‌ها)		آزمون	سؤال
Sig (2-tailed)	df	t	Sig	F		
<۰/۰۰۰۵	۳۶۲	-۳/۷۶۳	۰/۰۰۶	۷/۷۱۸	با فرض برابری واریانس‌ها	۱. راهکار آموزشی
<۰/۰۰۰۵	۳۶۲	۴/۰۳۷	<۰/۰۰۰۵	۱۴/۰۵۹	با فرض برابری واریانس‌ها	۲. راهکار پژوهشی
۰/۱۳۲	۳۶۲	-۱/۵۰۹	۰/۰۳۵	۴/۴۹۸	با فرض برابری واریانس‌ها	۳. راهکار فرهنگی
۰/۵۲۰	۳۶۲	۰/۶۴۴	۰/۹۰۹	۰/۰۱۳	با فرض برابری واریانس‌ها	۴. راهکار هنری

مطابق نتایج جدول ۱۲ در سؤال‌های مرتبط با راهکارهای آموزشی و پژوهشی، اختلاف مشاهده شده بین میانگین مردان و زنان معنادار است، زیرا مقدار سطح معناداری کوچک‌تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی مردان و زنان نظرات یکسانی ابراز نکرده‌اند. اما در سؤال‌های سوم و چهارم، فرض تساوی واریانس‌ها برقرار است، زیرا مقدار سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است و در نتیجه، می‌توان گفت واریانس‌ها برابر هستند و از این رو، اطلاعات آزمون با فرض برابری واریانس‌ها نوشته شده است و بنابراین، مشاهده شده بین میانگین مردان و زنان معنادار نیست، چون مقدار سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی مردان و زنان نظرات یکسانی ابراز کرده‌اند.

۲. سابقه

جدول شماره ۱۳ نتایج آزمون تحلیل واریانس را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۳. نتایج تحلیل واریانس برای متغیر سابقه تدریس

سؤال	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	Sig
۱. راهکار آموزشی	بین گروهی	۱/۰۷۴	۳	۰/۳۵۸	۳/۰۷۳	۰/۰۲۸
	درون گروهی	۴۱/۹۲۲	۳۶۰	۰/۱۱۶		
	کل	۴۲/۹۹۶	۳۶۳			
۲. راهکار پژوهشی	بین گروهی	۰/۹۵۳	۳	۰/۳۱۸	۱/۵۳۱	۰/۲۰۶
	درون گروهی	۷۴/۷۳۳	۳۶۰	۰/۲۰۸		
	کل	۷۵/۶۸۶	۳۶۳			
۳. راهکار فرهنگی	بین گروهی	۰/۷۰۵	۳	۰/۲۳۵	۱/۵۷۵	۰/۱۹۵
	درون گروهی	۵۳/۷۱۵	۳۶۰	۰/۱۴۹		
	کل	۵۴/۴۲۱	۳۶۳			
۴. راهکار هنری	بین گروهی	۰/۸۵۹	۳	۰/۲۸۶	۱/۴۲۸	۰/۲۳۴
	درون گروهی	۷۲/۱۹۹	۳۶۰	۰/۲۰۱		
	کل	۷۳/۰۵۸	۳۶۳			

در ابتدا باید متذکر شد که پاسخگویان در این عامل در چهار گروه دارای سابقه زیر ۷ سال، ۷ تا ۱۴ سال، ۱۵ تا ۲۱ سال و ۲۲ سال به بالا تقسیم‌بندی شدند. سپس اطلاعات به دست آمده توسط آزمون تحلیل واریانس محاسبه شد. براساس نتایج، در تمام سؤال‌ها اختلاف مشاهده شده بین میانگین پاسخگویان با سابقه تدریس مختلف معنادار نیست، زیرا مقدار سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۱ است؛ یعنی پاسخگویان با سابقه تدریس مختلف در سؤال‌های فوق نظرات یکسانی ارائه کرده‌اند.

۳. رشته تحصیلی

جدول شماره ۱۴ نتایج تحلیل واریانس برای متغیر رشته تحصیلی را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۴. نتایج تحلیل واریانس برای متغیر رشته تحصیلی

Sig	F	میانگین مجذورات	df	مجموع مجذورات	منبع تغییرات	سؤال
۰/۲۵۵	۱/۳۶۰	۰/۱۶۱	۳	۰/۴۸۲	بین گروهی	۱. راهکار آموزشی
		۰/۱۱۸	۳۶۰	۴۲/۵۱۴	درون گروهی	
			۳۶۳	۴۲/۹۹۶	کل	
۰/۳۲۱	۱/۱۷۱	۰/۲۴۴	۳	۰/۷۳۱	بین گروهی	۲. راهکار پژوهشی
		۰/۲۰۸	۳۶۰	۷۴/۹۵۵	درون گروهی	
			۳۶۳	۷۵/۶۸۶	کل	
۰/۸۴۰	۰/۲۸۰	۰/۰۴۲	۳	۰/۱۲۷	بین گروهی	۳. راهکار فرهنگی
		۰/۱۵۱	۳۶۰	۵۴/۲۹۴	درون گروهی	
			۳۶۳	۵۴/۴۲۱	کل	
۰/۲۵۱	۱/۳۷۲	۰/۲۷۵	۳	۰/۸۲۶	بین گروهی	۴. راهکار هنری
		۰/۲۰۱	۳۶۰	۷۲/۲۳۲	درون گروهی	
			۳۶۳	۷۳/۰۵۸	کل	

در عامل رشته تحصیلی کلیه پاسخگویان در چهار رشته تحصیلی علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی و هنر گروه‌بندی شدند. براساس نتایج آزمون تحلیل واریانس در تمام سؤال‌ها اختلاف مشاهده شده بین میانگین پاسخگویان با رشته‌های تحصیلی مختلف معنادار نیست، زیرا مقدار سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۱ است؛ یعنی پاسخگویان با رشته‌های تحصیلی مختلف در سؤال‌های فوق نظرات یکسانی ارائه کرده‌اند.

۴. سطح تحصیلات

جدول شماره ۱۵ نتایج تحلیل واریانس برای متغیر سطح تحصیلات را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۵. نتایج تحلیل واریانس برای متغیر سطح تحصیلات

سؤال	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	Sig
۱. راهکار آموزشی	بین گروهی	۰/۳۰۸	۳	۰/۱۰۳	۰/۸۶۶	۰/۴۵۹
	درون گروهی	۴۲/۶۸۸	۳۶۰	۰/۱۱۹		
	کل	۴۲/۹۹۶	۳۶۳			
۲. راهکار پژوهشی	بین گروهی	۰/۲۰۷	۳	۰/۰۶۹	۰/۳۳۰	۰/۸۰۴
	درون گروهی	۷۵/۴۷۸	۳۶۰	۰/۲۱۰		
	کل	۷۵/۶۸۶	۳۶۳			
۳. راهکار فرهنگی	بین گروهی	۰/۴۳۵	۳	۰/۱۴۵	۰/۹۶۷	۰/۴۰۸
	درون گروهی	۵۳/۹۸۵	۳۶۰	۰/۱۵۰		
	کل	۵۴/۴۲۱	۳۶۳			
۴. راهکار هنری	بین گروهی	۰/۳۷۸	۳	۰/۱۲۶	۰/۶۲۴	۰/۶۰۰
	درون گروهی	۷۲/۶۸۰	۳۶۰	۰/۲۰۲		

در عامل سطح تحصیلات، کلیه پاسخگویان در چهار سطح تحصیلی کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری گروه‌بندی شدند. براساس نتایج آزمون تحلیل واریانس در تمام سؤال‌ها اختلاف مشاهده شده بین میانگین پاسخگویان با سطح تحصیلات مختلف معنادار نیست، زیرا مقدار سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی پاسخگویان با سطح تحصیلات مختلف در سؤال‌های فوق نظرات یکسانی ارائه کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

نظام‌های تعلیم و تربیت در جوامع مختلف، آرمان‌ها و اهداف ویژه و متناسب با نظام ارزشی و اعتقادی خود را دارند. تعلیم و تربیت اسلامی تحت‌تأثیر ارزش‌ها و آرمان‌های جهان‌بینی اسلامی، غایاتی مانند رشد و هدایت، طهارت و حیات طیبه، تقوا، قرب رضوان، عبادت و عبودیت دارد. از جمله اهدافی که با موارد مزبور هماهنگ است، شناخت سبک زندگی مطلوب اسلامی است که باید جهت‌گیری غالب آموزشی باشد.

فلسفه سبک زندگی از جمله ارزشمندترین و سرنوشت‌سازترین سرمایه‌های معنوی است که باید ضمن صیانت از آن، اقدام به گسترش و زمینه‌سازی برای انتقال مطلوب و مناسب به نسل جدید کرد. از این دیدگاه، تلاش برای نهادینه‌سازی این واقعیت، وظیفه دینی و الهی است که باید در حوزه تعلیم و تربیت بدان توجه شود. این ضرورت که برخاسته از نقش و جایگاه فرهنگ و سبک زندگی دینی در حیات انسانی است، زمانی تأکید می‌شود که وظیفه اصلی نظام تعلیم و تربیت را احیای فطرت الهی انسان‌ها بدانیم؛ زیرا رسالت متولیان چنین نظامی، بیدار کردن فطرت انسان‌ها و پاک‌کردن غبار غفلت از آنهاست تا انسان حضور خدا را در زندگی لمس کند و گرایش او به فرهنگ متعالی آشکار شود.

در این مقاله ضمن توجه به نقش مدارس در نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی، میزان تأثیر هر یک از راهکارهای چهارگانه آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و هنری از نظر دبیران دوره متوسطه شهر قم بررسی و تحلیل شد.

نتایج حاصل از بررسی سؤال‌های پژوهش نشان داد که:

۱. راهکارهای آموزشی با میانگین (۴/۱۷ از ۵) بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان زیاد مؤثرند. این یافته از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد نیز معنادار و با نتایج پژوهش‌های سبحانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۴)، نجفی (۱۳۹۳) و کلبعلی (۱۳۸۴) همسو است، زیرا آنان نیز حوزه آموزش را به عنوان مهم‌ترین قلمرو پرداختن به آموزش سبک زندگی اسلامی معرفی کرده‌اند. از بین راهکارهای احصاء شده به ترتیب؛ «طرح مفاهیم، مصادیق، تصاویر و مؤلفه‌های مربوط به سبک زندگی اسلامی در کتاب‌های درسی»، «یاد نمودن از افراد مشهور و مقید به سبک زندگی اسلامی در حین تدریس متناسب با محتوای درسی کلاس»، «نقش الگویی دبیران و کادر اجرایی مدرسه و تطابق گفتار و کردار آنها با سبک زندگی اسلامی»، «ملاحظه فعالیت‌های عملی مرتبط با سبک زندگی اسلامی و ارائه آن در کلاس طی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی»، «افزایش توانایی علمی دبیران برای پاسخگویی به سؤال‌های دانش‌آموزان درباره سبک زندگی اسلامی»، «انتقال تجربه‌ها و خاطرات دانش‌آموزان از مباحث مرتبط با سبک زندگی اسلامی به عنوان الگو برای سایر دانش‌آموزان»، «تأکید مدارس بر پرورش تفکر تحلیلی دانش‌آموزان برای درک و

پذیرش سبک زندگی اسلامی»، «آشناسازی دانش‌آموزان با سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع سبک زندگی اسلامی»، «راهنمایی و هدایت دانش‌آموزان جهت انتخاب دوستان پایبند به سبک زندگی اسلامی» در اولویت قرار گرفتند.

۲. راهکارهای پژوهشی با میانگین (۲/۰۸ از ۵) بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان کم مؤثرند. این یافته از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد نیز معنادار و با یافته‌های پژوهش موحدی (۱۳۹۳) همسو است، وی آشنایی کم دبیران با مبانی نظری و عملی پژوهش و ناتوانی آنان در هدایت دانش‌آموزان به سوی پژوهش‌های نظام‌مند را از علل کم‌تأثیر بودن این نوع از راهکارها معرفی کرده است. از بین راهکارهای احصاء شده به ترتیب؛ «گروه‌بندی دانش‌آموزان توسط دبیران و واگذاری پروژه‌های تحقیقاتی کلاسی در زمینه سبک زندگی اسلامی به آنها»، «غنی‌سازی منابع سبک زندگی اسلامی در کتابخانه مدارس برای تسهیل پژوهش دانش‌آموزی»، «فراهم‌سازی امکان تهیه و توزیع نشریه با محوریت سبک زندگی اسلامی توسط دانش‌آموزان مدرسه»، «تشکیل جلسات پرسش و پاسخ جهت زمینه‌سازی پژوهش در حوزه عوامل و موانع گرایش به سبک زندگی اسلامی»، «بازدید از کتابخانه‌های تخصصی سبک زندگی اسلامی با هدف ترغیب دانش‌آموزان به پژوهش در این حوزه»، «برگزاری مسابقات علمی - پژوهشی در قالب فراخوان آثار در ابعاد مختلف سبک زندگی اسلامی»، «ارتباط مدارس با پژوهشگران حوزه سبک زندگی اسلامی جهت راهنمایی و هدایت تحقیقات دانش‌آموزی در این زمینه» در اولویت قرار گرفتند.

۳. راهکارهای فرهنگی با میانگین (۳/۶۵ از ۵) بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان زیاد مؤثرند. این یافته از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد نیز معنادار و با نتایج پژوهش‌های شریفی (۱۳۹۴)، فاضل قانع (۱۳۹۳)، قربانی و همکاران (۱۳۹۳) و نجفی و همکاران (۱۳۹۲) همسو است، محققان پژوهش‌های مذکور، به این نکته اذعان دارند که فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی موجود در ساختار رسمی و غیررسمی مدارس می‌تواند تأثیر بسیاری در آموزش ارزش‌ها و رفتارهای ارزشی داشته باشد. از بین راهکارهای احصاء شده به ترتیب؛ «نامگذاری کلاس، نمازخانه، آزمایشگاه و کارگاه‌های مدارس به نام اسوه‌های سبک زندگی اسلامی»، «اجرای طرح فرهنگی یک هفته یک شهید در راستای معرفی شهدا به

دانش‌آموزان»، «برگزاری مسابقات ورزشی همراه با برنامه‌های نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی»، «برپایی مراسم (جشن تکلیف، جشن فارغ‌التحصیلی و...) در مکان‌های معنوی»، «برگزاری مستمر زیارت مزار شهدا و اردوهای راهیان نور با برنامه‌ریزی مدون و جامع»، «نواختن زنگ سبک زندگی اسلامی در مدارس توسط افراد مختلف در مناسبت‌های ویژه»، «برگزاری یادواره‌ها و جشنواره‌های فرهنگی مرتبط با سبک زندگی اسلامی»، «تجلیل و تکریم از دبیران و دانش‌آموزان ترویج‌دهنده سبک زندگی اسلامی به‌عنوان الگو و نمونه» و «دیدار با مراجع و علمای دینی به‌عنوان نمادهای ملموس سبک زندگی اسلامی» در اولویت قرار گرفتند.

۴. راهکارهای هنری با میانگین (۲/۶۲ از ۵) بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس به میزان متوسط مؤثرند. این یافته از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد نیز معنادار و تا حدودی با یافته‌های نجفی (۱۳۹۳) همسو است، وی راهکارهای هنری را بیشتر برای تلفیق برنامه‌های درسی پیشنهاد نموده است. از بین راهکارهای احصاء شده به ترتیب؛ «فضاسازی هنرمندانه محیط مدارس با آیات، روایات، تصاویر و کلام بزرگان پیرامون سبک زندگی اسلامی»، «بازدید از نمایشگاه‌های هنری سبک زندگی اسلامی با هدف افزایش ذوق هنری دانش‌آموزان در این حوزه»، «برگزاری مسابقات هنری و ترغیب دانش‌آموزان به خلق آثار هنری مرتبط با سبک زندگی اسلامی»، «تشکیل گروه سرود و نمایش دانش‌آموزی با محوریت سبک زندگی اسلامی و اجرای آن در مدرسه»، «بهره‌گیری از رسانه‌های صوتی و تصویری (فیلم، مستند، موسیقی و...) با مضامین سبک زندگی اسلامی در مدارس»، «تلاش مدارس بر انتقال هنرمندانه و آمیخته با ذوق زندگی، بیانات و وصایای بزرگان سبک زندگی اسلامی به دانش‌آموزان» و «دعوت از هنرمندان عرصه سبک زندگی اسلامی و به نمایش گذاشتن آثار هنری آنها در مدرسه» در اولویت قرار گرفتند.

۵. رتبه‌بندی میزان تأثیر هر یک از راهکارهای آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و هنری بر نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس نشان داد که رتبه‌بندی از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار و همچنین، «راهکارهای آموزشی» دارای بالاترین رتبه (تأثیر)، سپس «راهکارهای فرهنگی» و بعد «راهکارهای هنری» و سرانجام «راهکارهای پژوهشی» دارای کمترین رتبه (تأثیر) هستند. این یافته با نتایج پژوهش

موحدی (۱۳۹۳) همسو است. در مورد بالاتر بودن میزان تأثیر راهکارهای آموزشی می‌توان به دلایلی همچون قرار گرفتن در برنامه درسی رسمی، تأثیر بیشتر معلمان به عنوان مجریان برنامه درسی رسمی و فراگیر بودن این راهکارها برای دانش‌آموزان به عنوان مقاصد برنامه درسی اشاره کرد.

۵. به جز راهکارهای آموزشی و پژوهشی در عامل جنسیت بین نظرات پاسخگویان از لحاظ سایر عوامل جمعیت‌شناختی (سابقه، رشته تحصیلی و سطح تحصیلات) تفاوت معناداری در سطح $p < 0/01$ وجود ندارد.

برای عملیاتی کردن یافته‌ها پیشنهاد می‌شود که راهکارهای چهارگانه آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و هنری مورد استفاده عاملان دوره متوسطه قرار گیرند تا هنگام مهندسی برنامه‌ها شامل طراحی، تدوین و تنظیم برنامه و سایر مراحل مثل اجرا و ارزشیابی توسط گروه‌های آموزشی از مرکز تا معلم لحاظ شود. همچنین، مطلوب است که زمینه‌های لازم برای بررسی و بازنگری محتوای کتاب‌های درسی فراهم شود تا متصدیان تألیف کتاب‌های درسی با مرور نتایج حاصله از راهکارهای معرفی‌شده در بازنگری‌های پیوسته برنامه‌های درسی به اصلاح، ترمیم و تکمیل محتوای کتاب‌های درسی متوسطه پردازند.

از محدودیت‌های این تحقیق می‌توان به عدم وجود پیشینه مرتبط با موضوع (جهت مقایسه یافته‌ها با آنها) و تحلیل کمی اطلاعات اشاره کرد. از این رو، آنچه که ارائه شد پژوهشی بکر و مقدماتی برای شناسایی راهکارهای نهادینه‌سازی اثربخش سبک زندگی اسلامی در مدارس دوره متوسطه است، معرفی جامع هر یک از راهکارها و همچنین تحلیل کیفی آنها نیازمند پژوهش‌های جدیدی است که پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت و سبک زندگی اسلامی باید در تحقیقات آتی خود به آنها پردازند تا در نهایت به بهبود وضعیت موجود منجر شود.

منابع

- اسدیان، سیروس (۱۳۹۰)، بنیادها و راهکارهای اسلامی کردن برنامه درسی، پایان‌نامه دکتری، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی تهران.
- امینی، محمد؛ ماشاء‌الهی نژاد، زهرا و علیزاده زارعی، مرضیه (۱۳۹۱)، «تحلیل محتوای کتاب‌های هدیه‌های آسمان و فارسی مقطع ابتدایی از نظر توجه به مهدویت»، *دوفصلنامه مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ش ۱۶، ص ۷-۲۶.
- خطیبی، حسین و ساجدی، ابوالفضل (۱۳۹۲)، «مروری بر شاخص‌های سبک زندگی اسلامی»، *ماهنامه معرفت*، ش ۱۸۵، ص ۱۳-۲۵.
- رجبی نیا، داود (۱۳۹۱)، *اسلام و زیبایی‌های زندگی؛ رویکردی تحلیلی و تربیتی به سبک زندگی اسلامی*، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- روزنانی، هاشم (۱۳۸۱)، «اسلامی کردن برنامه آموزشی و تحصیلی»، ترجمه سوسن کشاورز، *فصلنامه حوزه و دانشگاه*، ش ۳۲، ص ۸۷-۱۱۰.
- سبحانی نژاد، مهدی؛ جعفری‌هرندی، رضا و نجفی، حسن (۱۳۹۴)، «تحلیل محتوای کتاب‌های دین و زندگی دوره متوسطه از لحاظ میزان توجه به مباحث سبک زندگی اسلامی مبتنی بر سوره مبارکه حجرات»، *فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی*، ش ۴۱، ص ۷۹-۱۰۱.
- شریفی، احمدحسین (۱۳۹۴)، «روش‌های اهل بیت (ع) در نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی»، *دوفصلنامه مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ش ۱۶، ص ۷-۲۶.
- شریفی، احمدحسین (۱۳۹۱)، *همیشه بهار، اخلاق و سبک زندگی اسلامی*، قم: معارف.
- صباحی‌زاده، محبوبه؛ علی‌پور، یعقوب و عبادی، حسین (۱۳۹۲)، بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در برنامه درسی کتب جدیدالتألیف پایه ششم دوره دبستان، مجموعه مقالات همایش تربیت فرهنگی و مدیریت سبک زندگی، آباء: دانشگاه آزاد اسلامی واحد آباء.

- فاضل قانع، حمید (۱۳۹۳)، «حوزه روابط اجتماعی بر مبنای سبک زندگی اسلامی»، *فصلنامه سبک زندگی دینی*، ش ۱، ص ۷ - ۳۴.
- فقیهی، علی نقی؛ نجفی، حسن و جعفری‌هرندی، رضا (۱۳۹۳)، «تحلیل جایگاه صفات و رفتارهای اخلاقی زمینه‌ساز ظهور در محتوای کتاب‌های درسی عمومی دانشگاهی ایران»، *فصلنامه مشرق موعود*، ش ۳۱، ص ۵ - ۲۹.
- فیضی، مجتبی (۱۳۹۲)، «درآمدی بر سبک زندگی اسلامی»، *ماهنامه معرفت*، ش ۱۸۵، ص ۲۷ - ۴۲.
- قربانی، محبوبه؛ توکلی‌فر، فرزانه و باقری، مهدی (۱۳۹۲)، بررسی مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در اندیشه و بیانات مقام معظم رهبری، *مجموعه مقالات همایش تربیت فرهنگی و مدیریت سبک زندگی*، آباء: دانشگاه آزاد اسلامی واحد آباء.
- کاویانی، محمد (۱۳۹۲)، *سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- کلبعلی، ایراندخت (۱۳۸۴)، *محتوای کتاب‌های تعلیمات دینی، اجتماعی و ادبیات فارسی در رابطه با آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی و ایرانی*، تهران: گزارش پژوهش شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- مشکانی سبزواری، عباسعلی؛ صولتی، یاسر و بیاتی، احمدعلی (۱۳۹۲)، «چیستی و جایگاه سبک زندگی در فرایند تکاملی انقلاب اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری»، *ماهنامه معرفت*، ش ۱۸۵، ص ۶۵ - ۸۳.
- مصباح، محمدتقی (۱۳۹۲)، «سبک زندگی اسلامی، ضرورت‌ها و کاستی‌ها»، *ماهنامه معرفت*، ش ۱۸۵، ص ۵ - ۱۲.
- موحدی، محسن (۱۳۹۳)، «وظایف سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی در ترویج سبک زندگی اسلامی»، *فصلنامه سبک زندگی دینی*، ش ۱، ص ۱۲۷ - ۱۵۴.
- مهدوی کنی، محمد سعید (۱۳۹۰)، *دین و سبک زندگی*، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- نجفی، حسن (۱۳۹۳)، تحلیل محتوای مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در کتاب‌های

درسی عمومی دانشگاهی به منظور ارائه پیشنهادهای کاربردی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد تهران.
 نجفی، حسن؛ رهنما، اکبر و فرمهینی فراهانی، محسن (۱۳۹۲)، «راهکارهای کاربردی سازی سبک زندگی اسلامی در نهاد خانواده، برگرفته از احادیث»، *فصلنامه پژوهشنامه تربیت تبلیغی*، ش ۱، ص ۱۴۳-۱۶۷.

Batmaker, A. M (2007), The Impact of "skills for life" on Adult Basic Skills in England: How Should We Interpret Trends in Participation and Achievement? *ERIC*, No. E J 765924.

Darden, C. A. & Günter. E .J (2007), "Life skills development scale-adolescence from The theoretical and therapeutic relevance of life", *Journal of Mental health counseling*, 18, pp:142-163.

Glenn, W (2006), *Life Style Theory: past, present and future*, NewYork: Nova Science.

Hunt, S (2005), *Religion and Every Day Life*, London: Routledge.

Hylar, E. & Hylar, L (2014), Lifestyles: Past, Present, Future. A Unit to Integrate Economics in the Junior High Classroom, This record was imported from *ERIC* on March 21.

Johnson, Lee N. & Others (2005), Life Skills Literacy: An Intervention Model to Alleviate Family Poverty, *ERIC* No: E J 737042.

Midgley, C. & Anderman, E, L (2003), "Differences between elementary and middle school teachers and students", *Journal of Early Adolescence*. 15, pp: 113-126.

SATC (2007), *Iranian Textbooks: Content and Context*, Research Report, www.Fas.Org/irp/dni/ose/Iran text.

Schwartz, S. (2005), "Life skills for prisoners program", *Journal of correctional education*, 56, pp:115-123.

Tania, L. (2008), *Smart Living: Lifestyle Media and Popular Expertise*, Peter Lang Publishing.

UNICEF (2003), *Life skills, Which Sjills are Life skills?* In: <http://www.UNICEF.org>.

World Health Organization (2009), *The life skills education project Geneva*, Who Technical report series.